

Társulati ügyek.

Jegyzőkönyvi kivonatok.

III.) Szakgyűlés

1868. ápril 1-jén.

Elnök: **T h a n K á r o l y.**

L e n g y e l B é l a megismertette **S t a s** legújabb kísérleteit a „vegyarányok törvényéről“ Századunk elején **Prout** az elemek paránysúlyai között egyszerű összefüggést vélt találni, s ezt a róla nevezett törvényben ki is mondta. Törvénye így hangzik: az elemek paránysúlyát kifejező számok egy még ismeretlen őselem paránysúlyának egyszerű többségi. E törvényből azt is következtették, hogy létezik őanyag, melynek legközelebbi származékai az általunk eddig szét nem bonthatott testek vagyis az elemek. **Prout** és kortársai ez őanyagot a **hydrogén**ben vélték felismerni. A vegyészek nagy része a fönnebbi törvényt el is fogadta; a csekély eltérések, melyek a kísérletileg talált és a **Prout** törvénye által követelt paránysúlyok között mutatkoztak, kísérleti hibáknak rovatlak föl. **Stas**nak idevágó legújabb kísérleteiből, melyek rendkívüli szorgalommal és kitartással vitettek véghez, kitűnik, hogy a paránysúlyok állandók ugyan, de **Prout** törvényével meg nem egyeztethetők, mert a tapasztalt eltérések nagyobbak a kísérleti hibáknál.

S z i l y K á l m á n hivatkozva egyik előde, **Szabó József** úr példájára, ki titkársága alatt a fontosabb és közérdekűbb haladásokat rövid előadások alakjában ismertette meg, s azon reményben, hogy a társulat ülésein ezentúl is nemcsak nagyobb ismertetéseknek, hanem apróbb közléseknek is nyílik tér, előadja röviden **M a t e u c c i** kísérleteit a földfelületen a mélyebb helyekről a magasabbak felé áramló villanfolyamokról, továbbá **S a i n t e C l a i r e - D e v i l l e** azon tapasztalását, mely szerint az égési gázok öntöttvaskályha izzó falai által felszivatnak s a kihüléskor a szobába kiszivárognak.

Az első titkár jelenti, hogy a társulat könyvtára legközelebb a következő munkák egy-egy példányát kapta ajándékba: 1.) **Dr. Tormay Károly**, Adatok az élet- és halálzási viszonyok statistikájához. — Szerző ajándéka. 2.) **Kommenovich Sándor**, Elméleti elemi mértan tankönyve. — Szerző ajándéka. — Köszönettel fogadtattak.

IV.) Szakgyűlés

1868. május 6-án.

Elnök: Sztoczek József.

Greguss Gyula értekezését a „meteorologia haladásairól“ a szerző távollétében az első titkár olvasta fel.

A titkár jelenti, hogy 1.) Gschwindt Mihály 100 frtnyi alapítvánnyal jár-

rult a társulat tőkájéhez; 2.) Letenye Lajos „Kártékony állatok“ sat. című munkájából 40 példányt a társulat szabad rendelkezésére bocsátott.

V.) Választmányi ülés

1868. május 6-án.

Elnök: Sztoczek József.

Káta i Gábor a társulat történetéből 25 darabot tiszteletpéldánnyul kér. Ezzel kapcsolatban határozatba megy, hogy a közlönyben megjelenő értekezésekből a szerzőknek 25 példány különnyomat ingyen szolgáltatandó ki.

A tagajánlásra vonatkozó körlevél fogalmazványa azon módosítással hagyatik helyben, hogy a titkár fogalmazványából a következő mondat kitörleendő: „nem akarjuk állítani, hogy a társulat mindig megtette azt, a mit tehetett vagy tennie kellett volna. Sokkal többet a rendelkezésére álló összeggel valóban nem tehetett“, s helyébe ez teendő: „A társulat

iparkodott mindig megtenni azt, a mi az adott körülmények között lehetséges volt többet a rendelkezésére álló összeggel valóban nem tehetett.“ — A körlevél ezen módosítással kinyomatandó és a tagok között szétküldendő.

Az első titkár fölkéri a választmányt, hogy a titkár és a pénztárnok közti hivatalos viszony tekintetében sziveskedjék utasítást adni. — Mire a választmány azt határozza, hogy minden maradjon úgy, a mint eddig volt, azon különbséggel, hogy a pénztárnok ne magukat a pénztári könyveket, hanem csak azok kivonatát küldje át koronként a titkárhoz.

VI.) Szakgyűlés

1868. május 20-án.

Elnök: Sztoczek József.

Kriesch János „a mesterségek haltenyésztéséről“ értekezett.

Wartha Vincze másodtitkár bemutatta s röviden megismertette Ries Károly értekezését a nymphaea thermalisról, mely Európában egyedül a nagyváradi hévvizekben tenyész, továbbá Molnár János kimerítő monographiáját a budai hévvizekről s végre Pilsz Otto közleményét Versecz vidéke vízrajzáról.

Sztoczek József vonatkozás-

sal arra, hogy a Poggendorff-féle Annalok egyik közelebbi füzetében dr. Hansen a Toricelli-féle törvényt hibásnak állította, jelenti, hogy a jövő szakgyűlésen Hansent megfogja czáfolni; mire Szily Kálmán megjegyzi, hogy ez annyival inkább általános érdekű lesz, mivel az Abbé Moigno által szerkesztett „Les Mondes“ Hansen értekezését, mintha valami fontos felfedezést tartalmazna, terjedelmesebb kivonatban már meg is ismertette.

VII.) Rendkívüli szakgyűlés

1868. május 30-án.

Elnök: S z t o c z e k J ó z s e f.

Bartha Károly a Faber-féle beszélő gépet mutatta be. — A szép számmal egybegyűlt tagok élénk figyelemmel tekinték meg az ügyes mechanizmust, mely a fűjtatóból a kaucsuk-gégén át hajtott levegőt a gége s a kaucsuk-száj mozgatása által beszédszerű rezgésekbe hozza. Hogy mulatságos intermezzo

se hiányozzék egy jelenvolt tag, a többiek nagy derűtségére váltig azt vitatta, hogy a gép nem is ad hangot, hanem a tulajdonosok nagy mesterei — a hasbeszélésnek. Mire aztán a tulajdonosok félrevonultak s alkalmat adtak neki arról, mit hinni nem akart, személyesen meggyőződni.

VIII.) S z a k g y ű l é s

1868. június 3-án.

Elnök: S z t o c z e k J ó z s e f, majd Margó Tivadar.

Török Aurél „a szervezetek összehasonlító kifejlődés-történetéről“ értekezett. — A folytonos küzdelem, mely az emberiség élettörténetének főjellemtvonását képezi, Darwin elmélete szerint, természettörvényre vezethető vissza. E törvény: „küzdelem a létért“, valamennyi szervezet (növény, állat, ember) közös ügyének tekinthető. A küzdelemben a szervezetek — ama szerephez mérve, melyet számuk — és szervezetségöknél fogva az élők országában játszanak, — a legkülönbébb módon vesznek részt. Minél fejlettebb, minél elterjedtebb valamely fajú szervezet, annál biztosabban érvényesítheti jogát e küzdelemben. A fejlettebb tehetetlenségénél fogva, nem annyira az egyed, mint inkább a faj életét törekszik rendkívüli szaporodás által megmenteni; míg a fejlettség magasabb fokán állónál az egyes individuum élete is jobban biztosíttatik, s azért itt az egyesek küzdelme is sokkal fontosabb, mint az alsóbb rendűeknek. Értekező a szaporodást, s az erre vonatkozó különféle természeti befolyásokat a különböző szervezeteknél összehasonlítólal tárgyalván, s a legfelsőbb rendű állatok közös típusú kifejlődését vázlatosan megismertetvén, áttért az első embe-

rek föllépésének feszegetésére. E kérdést, Darwin szerint, csak is úgy lehet helyes szempontból megítélni, ha föltesszük, hogy az első emberek szervezetekből, és pedig a hozzánk legközelebb álló s legkifejlettebb szervezetekből származtak. A felsőbb szervezetségű lényeknek alsóbbaktól való származását a fajok lassankénti tökélyesedése s így tehát az ősfajtól eltérése magyarázza. Jellegeiket a fajok ugyanis a kültermészet által megszabott föltételeknek köszönik; ezek pedig, mint földünk története mutatja, nem lévén állandók, hanem szintén változván, okvetlenül a fajok jellegeinek változását vonják maguk után. Hogy pedig főjellegeiket a szervezetek csakugyan a kültermésztől nyerik, mutatja a szervezeteknek a kültermészethez való alkalmazkodása. Minél magasabb fokú a szervezet, annál inkább képes alkalmazkodni; s ezen alkalmazkodás az életfönn tartásnak egyik főbiztosítékát teszi, mert a szervezetek ez által ismerik meg fegyvereiket az ellenséges hatányok ellenében. A küzdés a létért s az alkalmazkodás a szervezetek lassankénti fejlődését eredményezi, s a fejlettebbek részére a fejletlenebbek ellenében győzelmet biztosít. Darwin elmélete teszi tulaj-

donkép érthetővé az emberiség győzelmét melyet mindenféle ellenségén aratott, s új tudományos biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az emberiség folytonosan haladni fog.

S z t o c z e k J ó z s e f két kisebb közleményt terjesztett elő:

a) Poggendorff természettani folyóiratának egyik közelebbi füzetében Hansen hibásnak állította a Toricelli-féle törvényt, melynek értelmében az edény fenekén kifolyó víz sebessége ép akkora, mint azon esetben, midőn a vízszín magasságáról szabadon leesik. Hansen szerint csak fél ilyen magasságról kellene a víznek esnie, hogy a kifolyási sebességre már szert tegyen. — Sztoczek világosan

kimutatja, *) hogy okoskodásában Hansen hol hibázott, s miért jött az eddig-től eltérő eredményre.

b) Megismertette Wüllner- és Betendorfnak ugyanazon füzetben közölt kísérleteit. Ezek nyomán most már megállapítottnak tekinthető, hogy ugyanazon anyag ha sűrűbb, több melegséget kíván a megmelegítésre mint ha ritkább.

A titkár jelenti, hogy:

Th an K á r o l y társulati alelnöknek a bécsi cs. kir. akadémia a szénélegkéneg fölfedezéseért a Lieben-féle díj felét oda ítélte.

M o l n á r J á n o s a Margitsziget jelenlegi épületeinek egy-egy fényképét a társulat könyvtárának ajándékozta.

IX.) V á l a s z t m á n y i ü l é s

1868. június 3-án.

Elnök: S z t o c z e k J ó z s e f.

A természettudományi társulat helybeli tagjainak régi óhajtaása könyvtári helyiségül és olvasótermül olyan szállást bérelni ki a gyűlési terem közelében, a mely, egyesítve a czélszerűséget a kényelemmel, vonzó és kedves találkozási hely legyen, hová a tagok olvasás — s a mi fő, a mi Budapesten eddig teljesen hiányzik, s a mit szakgyűlésekkel el nem lehet érni — természettudományi társalgás, kedélyes eszmecsere, kölcsönös fölvilágosítás s a tagokat érdeklő természettudományi kérdések, találmányok, gyakorlati alkalmazások fesztelen megbeszélése céljából örömmel gyülekezhetnének össze. Ily kényelmes társulati gyűlde egyrészt a természettudományok elméleti művelői és gyakorlati alkalmazói között, másrészt pedig ezek s a haladás iránt egyébként érdekeltek között — mindannyiok rendkívüli előnyére — kölcsönös, bizalmas érintkezést hozna létre; gyakori alkalmat nyujtana az újabb felfedezések, találmányok ipari fontosságának, társadalmi horderejének fejtegetésére; szóval egyik leg-hathatósabb tényező lehetne azon feladat megoldásában, melyet a természettudo-

mányi társulat kiválóan szem előtt tart: „a közérdekű és közhasznú természettudományi ismereteket a hazában terjesztetési s a társadalom minden rétegébe szétszáróztatni.“ Ha 100 helybeli tag találkoznék, ki erősen meglevén győződve a társulati gyűlde nek nemcsak czélszerűségéről, hanem a velejáró egyéni előnyökről is, havonként egy-egy forintot, tehát az augusztus-septemberi szünet leszánításával évenként összesen 10 forintot fizetne a gyűlde pénztárába, úgy a régóta ápolt remény a jelen év szentmihályi negyedétől kezdve valósitva leend. — Ennek folytán a társulat választmánya elhatározta aláírási ívet kibocsátani s az érdekelteket fölklérni, hogy legalább egy évre kötelező aláírásaik által a gyűlde létesíthetésében működnie nek közre.

T r a j á n o v i c s Á g o s t o n „Gyógyszerészeti kettős könyvvitel“ című munkájából egy példányt a könyvtárnak ajándékoz.

*) Lásd a Poggendorff-féle Annalok 134. kötetében a 476. lapon.

X.) Szakgyűlés

1868. június 17-én.

Elnök: Jedlik Ányos.

Az első titkár felolvasott Fehér Ipolytól egy ismertetést a következő cím alatt: „Mi a láng és honnan veszi világító erejét?”

A b t A n t a I befejezte, mit még a múlt évben kezdett meg, az egyetemi ásványgyűjteményben levő jegőczők leírását.

Az első titkár felolvassa S c h m i d t Gyula athénei csillagda-igazgató levelét, melyben társulatunk levelező tagjává lett választatásáért köszönetét fejezvé ki,

a santorini kitöresre vonatkozó adatok leírását igéri a társulattal közölni.

Ifjú E m i c h G u s z t á v „a kis lepke-gyűjtő” című művének egy példányát a könyvtárnak ajándékozza.

S o m o g y i R u d o l f beküldi azon omlékirat egy példányát, melyet a pesti állatkerti társulat választmánya a mester-séges minta-haltenyészde érdekében készített.

XI.) Választmányi ülés

1868. június 29-én.

Elnök: S z t o c z e k J ó z s e f.

Ez ülésen a választmány főleg a július 1-én tartandó közgyűlés tárgyaival foglalkozott. — Elhatározta, hogy azon esetben, ha a pénztárnoki jelentés a közgyűlésig sem érkeznék be, a pénztár jelenlegi állapotáról általános körvonalak-

ban fog említés tétetni. — Előterjesztetvén a megválasztásra ajánlottak névjegyzéke, elhatározta, hogy a közgyűlésen mindannyian — száma 173-an — ajánlatni fognak.

XII.) Közgyűlés

1868. július 1-én.

Elnök: S z t o c z e k J ó z s e f.

Az elnök megnyitván az ülést, a jelenlevőkhöz intézett üdvözlét után néhány vonással eseteli a társulatnak a múlt tisztújító közgyűlése óta tanúsított munkásságát s különösen kiemeli az arra irányzott törekvést, hogy a társulat céljai közül a természettudományi ismeretek terjesztésére ezentúl nagyobb gond fordítatván, mind a szakgyűlési tárgyak megválasztásában, mind a társulati közlöny szerkesztésében a tudomány népszerűsítése helyeztessék kiválóan előtérbe.

A titkári jelentés előterjesztése után azon kérdés kerül a szőnyegre „helyes-e a közgyűlés a társulat

újabb irányát, melyet követve a természettudományi ismeretek terjesztését tartanók különösen szem előtt vagnem?”

A föltett kérdéshez hozzászóltak Kubinyi Ágoston, Szabó József, Karlovszky Zsigmond, Hunfalvy János, Nendtvich Károly. A társulat újabb irányát mindannyian helyeslik, következésképp végzésül kimondatott, hogy a természettudományi ismeretek terjesztésére és népszerűsítésére irányzott működést a közgyűlés helybenhagyja s továbbra is folytatatni kívánja.

Az elnök ezután azon kérdést tüzi ki

a tárgyalásra. Minő lépések volnának teendők, hogy a társulat oly helyiség birtokába juthasson, melyet a tagok olvasótermül s kényelmes találkozási helyül is használhatnának ?

A kitűzött kérdéssel kapcsolatban fölemlíti az elnök, hogy azon esetben, ha a folyamatban levő aláírások egy külön társulati gyűlde létesítését nem tennék lehetővé, czélszerű lenne talán a m. mérnök-egyletet fölszólítani, hogy olvasótermét s könyvtárhelyiségét osztaná meg, méltányos hozzájárulás mellett, a természettudományi társulattal.

Kubinyi Ágoston a londoni a the n a e u m mintájára egy oly kör alakítását indítványozza, mely a pesti tudományos társulatok s egyletek tagjainak általános találkozási helyül szolgálna.

Hozzászóltak még a kérdéshez Girókúti Ferencz, Karlovszky Zsigmond, Nendtvich Károly, Barbás József, Than Károly, Szabó József, az első titkár s végre, hosszabb ideig tartó eszmecsere után, a közgyűlés az elnök előterjesztését fogadta el, azon megjegyzéssel, hogy egy athenaeumféle tudományos kör megalakításához a társulat mindenkor szívesen hozzá fog járulni.

Az első titkár felolvassa a pénztárnoki és könyvtárnoki jelentést — mik is azon megjegyzéssel vétetnek tudomásul, hogy a pénztárnok részletesebb jelentése az e czélra kiküldött bizottságnak még előterjesztendő lesz. Pénztárvizsgálókul Kondor Gusztáv és Say Móricz küldetnek ki.

Felolvastatván az 1868. február 6-ki közgyűlés jegyzőkönyve, elnök úr azon észrevételével hitelesítettik, hogy az 1868-ra hirdetett pályázat határideje a választmány által nem 1868-ki october 31-kére, hanem 1869-ki april 30-kára tüzetett ki.

Az alapszabályokban szükségeseznek mutatkozó változtatások formulázásával a választmány bizatik meg, az idevágó javaslat a legközelebbi közgyűlés elé lévén terjesztendő.

Az első titkár felolvassa a rendes tagokul ajánlottak névjegyzékét,*) kik is — észrevétel nem merülvén fel — mindannyian, számra 173-an, közakarattal rendes tagoknak megválasztattak.

Zárszavában az elnök megköszöni a jelenvoltak szíves figyelmét s a közgyűlést berekesztettnek nyilvánítja.

*) A mult julius hónapban szétküldött jegyzékbe a következő hibák csúsztak be:

A 6-ik szám alatt álló név: Dr. B a k S o m a.

A 8-ik „ „ „ „ B a j c s a i M i h á l y.

Az 55-ik „ „ „ „ H u b a f f y S á n d o r, megyei főmérnök.

A 95-ik „ „ „ „ M a d a r a s L i p ó t.

Hiányzottak: C s a b a i I m r e, mennyiségtanár Kecskeméten, ajánlja Paragh. Steiner Márton, apát és plébános Magyar-Óvárt, ajánlja Cenner és Vész Ármin János. Dr. T h a n h o f f e r L a j o s, műtősegéd Pesten, ajánlja Entz Géza.

Titkári jelentés.

(Felolvastott az 1869. január 20-ki közgyűlésen. *)

A lefolyt 1868-ki év, melyben a természettudományi társulat ügyviteli évszámítása szerint az új esztendő napja február 6-ára esett, tisztújítással köszöntött be.

Új választmány alakítottatott, tagjai-

*) Az elnöki megnyitó beszédet, a min a közgyűlési tudósítást kezdenünk kellett

nak száma megkettőztetvén, legalább is még egyszer annyi új erő csoportosított össze: az ügykezelésnek nagyobbik része új kezekre bízott. Eszmék — a conceptioban talán régiek, de a kivitel

volna, közbejött akadályoknál fogva csak a jövő füzetben közölhetjük.

terén újak — emelkedtek érvényre; új életre, új tevékenységre pezsdült az akkoriiban ezüst menyegzőjét ünnepelte magyar természettudományi társulás. Mindjárt a legelső választmányi gyűlésen elvileges ellenzés nélkül elfogadtatott az a nézet, miszerint itt már az idő, hogy a társulat az eddig is inkább csak kényszerűségből folytatott vakútról letérjen, s új irányban, egész határozottsággal a természettudományi ismeretek terjesztésére vetve magát, haladjon előre. Nyári közgyűlésünk a választmánynak erre tartó lépéseit nemcsak hogy helybenhagyta s megerősítette — hanem el is rendelte folytatásukat.

S mégis! daczára a beállott új fordulatnak talán sohasem függött a társulat jelene oly szorosan össze a múlttal, mint épen a lefolyt évben. Sohasem volt a működés, vagy jobban mondva, a működés lehetősége annyira kiszabva a múltból leszármazott viszonyok által — a határ, a meddig ez évben haladni lehetett oly élesen körvonaloza, mint 1868-ban.

Mentse ez ki, tisztelt közgyűlés, ha becses figyelmével talán, visszaélek, s az 1868-ki titkári jelentésben a megelőző évekre is vetek egy futólagos visszapillantást. Összehasonlítva a múltat a jelennel, némi alapra teszünk szert, hogy hozzávetőleg megítélhessük, vajjon átváltozhatik-e már egyszer meggyőződéssé az oly régóta táplált remény, hogy a társulat — a k. m. természettudományi társulat hazánk közművelődési történetében egykor még nagy szerepet fog játszani.

Megvallom őszintén, hogy midőn tavaly ilyenkor bizalmával a társulat megtisztelt, s részemről a sok felelőséggel járó titkári állást elfogadtam, egyáltalában nem voltam s nemis lehettem meggyőződve az iránt, vajjon a társulat magában rejti-e az életképesség csiráit, s vajjon nem lesz-e időelőtti minden fáradság, nem lesz-e siker nélkül elpazarolva mindazon idő, mit az ügykezelés majd igénybe vesz.

Abbeli elhatározásomra, így körül-

mények között is hódolni a t. társulat kitüntető bizodalmanak, döntő befolyással volt azon magánértekezlet, melyben a február 6-diki közgyűlést megelőzőleg a Budapesten lakó működő tagok egy része a létesítendő reformokat vitatta meg. Ezen értekezletre okot s a megvitatásra substratumot egy indítvány adott, melyet dr. Akin Károly és a társulatnak egyik jelenlegi tisztviselője, a választmányhoz intézve, egyik akkori tisztviselőnél nyújtottak be. Az indítványozók a következő pontokat ajánlották a választmány figyelmébe mint olyakat, melyek a társulat sikeres működését valószínűleg lehetővé fogják tenni.

1) Az 1868-ki év kezdetétől fogva járassa a társulat azokat a természettudományi folyóiratokat és évkönyveket, melyeknek célja a szakembereket a rokon tudományok haladásairól, valamint általában a művelt közönséget a természettudomány vívmányairól tudósítani.

2) A társulat bizon meg köréből egyes szakembereket, kik a természettudományok újabb és fontosabb haladásairól megállapított rendben referádákat fognak tartani.

3) A referádakon kívül rendezzen a társulat közérdekű előadásokat, száma évenként hatot, három karácsony és három husvét táján.

4) Rendezzen később a természettudományok egyikéből vagy másikából rövidebb cursusokat — például 8 vagy 10 előadásra terjedőket — szintén a művelt nagy közönség számára.

5) Szerkesztessen 1868-iki aprilistól kezdve egy „Évnyegedes Természettudományi Szemléte“ melynek tartalma a következő cikkekből állhatna: az imént említett referádákból és közérdekű előadásokból, a járatott folyóiratok után készített kivonatok- és fordításokból, a társulat tagjai által benyújtott vagy felolvasott kisebb közleményekből, tudományos hírekéből, a társulati értesítések-ből stb.

Ezen indítvány — a mint a t. közgyűlésnek látni méltóztatik — aligha

foglal magában valami egészen új eszmét, a mi a társulat egyik vagy másik régiebb gyűlésében már meg ne lett volna legalább pendítve, érdeme csak abban van, hogy csoportosítva állítja elénk a remélhetőleg sikeres működés követelményeit.

Az említett értekezleten jelen volt tagok e javaslatok keresztülvitelét kívánatosaknak találták s referádák tartására maguk részéről vállalkoztak is.

Az indítvány maga a választmány elé, hova szánva volt, nem került soha; czúlszerűbbnek tartatott előbb meg is szerezni a biztosítékot arra nézve, hogy a teendő javaslatok egész erőlyvel keresztül is vihetők. Nekem azonban, mint a társulat jelenkori krónika-írójának kötelességében állt ezen történeti adatot titkári jelentésemben megemlíteni.

Emlékezzünk vissza, miként álltak a társulat ügyei az 1867-tel lejárt triennium után.

A bevétel az évdíjakból, mondhatni tehát, az összes évi bevétel átlagban és kerekszámban csak 2000 frtra ment. Ez összeg, mely a természettudományi társulatnak forgó tőkéjét képviselte, már magában véve is oly csekély — s ha tekintetbe vesszük, hogy már maga az administratio, ideértve a házbért s a szolgafizetést is, legkevesebb 7—800 forintot igénybe vesz — a fennmaradó 1200 frttal bizony nem lehetett valami nagy dolgot kezdeni. Ámde a természettudományi társulatnak tagjai irányában kötelezettségei is vannak: tagilletmény fejében a közlönnyt évenként ki kellett állítani. S e részben a társulat nem is fukarkodott: adott évenként legkevesebb 25 nyomtatott ívet, ide nem is számítva a ráadást, t. i. azt a vastag kötetet, mit tisztelt elődöm a *társulat történetének* nevezett. S mi lett mindezek után az eredmény? Az, hogy a lefolyt trienniumtól a társulat 800 frt pénzkészletet s nem kevesebb mint 3600 forint adósságot örökölt. Hogy ezen keserű reminiscencia a múltira az 1868-ki működésnek jóformán szárnyát szegte — az természetes. Szerencsésnek

vallhattuk magunkat, ha a mulaszthatlan folyó kiadásokat fedezni és az adósságot törleszteni birtuk. S ez el is lett érve. Egy 1700 frtról szóló régi nyomdai számla még ugyan fizetetlen; de pénzkészletünk ma már erre az utósó minusra is ráborítja a feledés fátyolát.

A *természettudományi társulat Közlönyével*, a mi a VII-ik kötettel az idén be lett szüntetve, társulatunk czélt nem ért: működése iránt nem tudott vele érdeket gerjeszteni. Nem akarok e tekintetben sem saját itéletünkre, sem azon panaszos levelekre hivatkozni, miket buzgó vidéki tagtársak hozzám intéztek; csak a tagok létszámának statisztikájára hivatkozom. Az *Évi Jelentések* tanúsága szerint 1865-ben volt a társulatnak 601 tagja, 1866-ban pedig, ambar időközben sok új tag lett bevásztva, 603, az 1867-re szóló évi jelentésben már 659 tag van ugyan megemlítve, de ezek közül nekem mindjárt 82-t kikellett a névsorból hagyni. Társulatunk iránt a részvét nem volt tehát növekedőben, hanem inkább csökkenőben.

Hogy szakgyűléseink iránt a helybeli tagok mennyire érdeklődtek s azokat mily mértékben látogatták, mutatja az, hogy a tagok és vendégek befogadására elég tágas volt az a bizottsági kis terem is odaát.

Volt a társulatnak egy könyvtárhelyisége, minek olvasó-szobául is kellett volna szolgálnia. Azok a t. tagtársak, kik elég önfeláldozók voltak ez olvasószobát néha-néha meglátogatni, helyeselni fogják nézetemet, hogy azokról a helyiségekről e díszes teremben nem illenék többet mondanom.

E sötét, de hű kép után nézzük a jelent.

A társulat bevételei — ide természetesen nem számítom a takarékpénztárból időközben kivett összegeket, a lefizetett alapítványokat stb, — tehát a rendelkezésre álló, reális bevételek 1868-ban 4468 frtra mentek. Anyagi erőnk egy év alatt megkettőztetett. Az évdíjas tagok száma ez évben 804-re emelkedett. Hog

a jelenlegi tagok a társulat iránt minő részvétet tanúsítanak mutatja társulati statistikánk. Az előbbi triennium alatt az évdíjat befizette az év folytatában a tagok létszámából 57% s hátralékban maradt 43%; 1868-ban és 1868-ra a tagdíjat befizették 696-an, tehát 86% s hátralékban van csupán 14%.

A beszüntetett előbbi Közlöny helyett a társulat 1869-től kezdve havi folyóiratot ad ki a természettudományi ismeretek terjesztésére „Természettudományi közlöny” cím alatt. E folyóiratról most mikor még csak egy füzet látott belőle napvilágot, korán lenne ítéletet mondani Eredményét a jelen évnek kell megmutatnia. Annyit azonban reménylünk — s várakozásunkat talán túlcsigázottnak nem is lehet nevezni — hogy a t. tagtársak legnagyobb része a természettudományi közlönnyel tanulságosabb és élvezetesebb olvasmányoknak fogja tartani — mint annak elődeit. Azt állítani nem merem, mert biztosan nem tudom, vajjon nem-e a természettudományi közlöny előhírének kell köszönnünk, hogy most e pillanatban az ország legkülönbözőbb vidékeiről 300 tisztelt férfiú kopogtat a természettudományi társulat ajtaján s kéri a bebocsátatást, más szóval a taggá választatást.

Nyári közgyűlésünk óta a közbejött szünidők miatt csak hatszor tarthattunk szakgyűlést. October 21-én **W a r t h a V i n c z e a tímfold új kémszerét**, **B e r e c z A n t a l Kommerell új természettani kísérletét s a Lamont-féle párolgás-mérőt**, **S z i l y K á l m á n a Kundt-féle hangtalálkozási kísérletet** mutatta be. Nov. 4-én **B ö k e G y u l a a Lucaeféle hangtalálkozási készülékről**, **K o n d o r G u s z t á v** pedig a **Merkurnak november 5-iki átvonulásáról a nap korongja előtt** tartott előadást. November 18-án **N e n d t v i c h K á r o l y a mesterséges illatszerekről** értekezett, s ugyanakkor **A u j e s z k i L i p ó t a Leclanché-féle Volta-elemt, A b t**

A n t a l pedig a **Melde-féle fonal-rezgési készüléket** mutatta be. December 2-án **K r i e s c h J á n o s** tartott előadást a **külföldi aquariumokról tekintettel a Pesten felállítandóra**, továbbá **Entz Géza** értekezett az **ember tö zsfájáról a Darwin elmélet szerint**, s végre **Wartha Vincze** felolvasta bírálatát a **föld őstörténelme című munka első füzetéről**; ugyanekkor a gyűlés után **Láng Gusztáv** mutatott be egy általa szerkesztett **physiologiai készüléket**. December 16-án **Szabó József** tartott előadást a **haladásról a forraszcsoi kísérletekben**, **Wartha Vincze** pedig bemutatott egy igen egyszerű szerkezetű készüléket, melynek segítségével a **petroleumot világító gáz gyanánt lehet használni**. Végre január 9-én **Szily Kálmán a Holtzféle villanygéppel tett kísérleteket** s **Thán Károly a vegyértékekről** tartott egy bevezető előadást. — Az érdekeltség szakgyűléseink iránt — a mint tudva van s megnyitó beszédében elnök úr is megemlíti — oly mértékben növekedett, hogy előbbi üléstermünket egy újjalés pedig nagyobbbal kellett fölcsereálni. S az utóbbi időkben már ez is elégtelennek mutatkozott.

Olvasótermünk a m. mérnök-egylettel történt szövetkezés folytán jelenleg Pest egyik legszebb pontján, elég kényelemmel berendezve s 40 természettudományi folyóirattal és könyvtárunk gyakrabban keresett köteteivel felszerelve majdnem egész nap a t. tagok használatára áll.

Tisztelt közgyűlés! Mindaz, mit a társulat jelenlegi állapotáról feljegyezhattünk a múlthoz képest öröndetesnek talán, de egészben és viszonyítás nélkül véve kielégítőnek még koránsem mondható. A jelen 1869-ki évnek, melyben már a multnak többé nem vagyunk rabjai, kell majd bebizonyítani, hogy ha e társulatra alkalmazható is talán a költő mondásának első része: *multjában nincs öröm*, de nem alkalmazható a folytatás: *mert jövőjében van remény*.

Kardos Károly, tanár M.-Szigeth; Szeremley, *Kavalszky Agost*, tanár Eperjes; Klauszer, *Kéglí Sándor*, min. hivatalnok Pest; Entz, *Kékesy Kalmán*, főagens Gyöngyös; Szily, *Kelemen Constantín*, gyógyszerész Ungvár; Kriesch, *Kemény Sándor*, plébános Gyulavarsánd; Háromy, *Dr. Káncses Imre*, orvos Pest; Berecz, *Dr. Klamarik János*, igazgató tanár Besztercebánya; Corzán, *Klímkovics Béla*, tanár Kassa; Myskovszky, *Knorr Alajos*, kir. táblai fogalmazó Pest; Kacziányi, *Ifj. Kocsis József*, gyógyszerész Eled; Szily, *Kocsis József*, tanár N.-Károly; Berecz, *Kollár János*, ügyvéd Besztercebánya; Somoskeőy, *Koller Ferencz*, jószágbérő Párok; Szily, *Köllner Lőrincz*, gyógyszerész Eger; Kátai, *Komáromy Ferencz*, ügyvéd Tokaj; Heyduk, *Kómvics Károly*, városi főbíró Nyiregyháza; Székely, *Dr. Korbélyi Endre*, m. főorvos Csákvár; Kátai, *Dr. Körner Frigyes*, keresk. akadémia igazgatója Pest; Török A., *Kovács Antal*, tanár Léva; Békefy, *Kovács Béla*, tanár M.-Szigeth; Berecz, *Kovács Vilmos*, kasznár Czikola; Virágh, *Kovácsy Pál*, megyei számvevő M.-Szigeth; Badzey, *Dr. Kövér Kálmán*, segédorvos Pest; Szily, *Kubinyi Kálmán*, birtokos Isztebén; Veszelovszky, *Kuncze Leó*, tanár Pápa; Kovács B., *Dr. Kürthy Kálmán*, orvos M.-Szigeth; Badzey, *Kúthy István*, ügyvéd Debreczen; Kacziányi, *Kuttner, Sándor*, tanító Pest; Dr. Fischer J., *Laitner Zsigmond*, gyógyszerész Kolosvár; Hincz, *Lakner László*, uradalmi pénztárnok Léva; Szily, *Láner Victor*, főhadnagy Brünn; Kátai, *Laszly István*, ügyvéd Losoncz; Kátai, *Látzay Gábor*, r.-kath. lelkész O.-Liszkan; Székely, *Laudon Sándor*, tanító Ungvár; Kriesch, *Léhner Adolf*, mérnök Zsolna; Somogyi és Szily, *Leskó Miksa*, gyógyszerész Kolosvár; Hincz, *Letlinger Károly*, tanár Vác; Volly, *Levardovszky István*, tanító Ungvár; Kriesch, *Lieszkovszky Ferencz*, minist. fogalmazó Pest; Kempelen és Bernáth, *Littkei Tóth Péter*, ref. lelkész Bui; Heyduk, *Lobmayer János*, kereskedő Debreczen; Dapsy, *Lovák Mórincz*, plébános Kemencze; Berecz, *Dr. Lövy Ede*, orvos Tornallja; Dr. Török J., *Dr. Ludvik Endre*, orvos Pest; Török A., *Maár Péter*, tanár Pest; Török A., *Mácsay Lukács*, gazd. egyleti titkár Léva; Békefy, *Magyar Gábor*, tanár Szeged; Berecz, *Dr. Mandello Károly*, gépészmérnök Pest; Hunyady, *Mandis János*, m. kir. pénzügyi tanácsos Arad; Szabó Al., *Márk János*, tanár Sz.-Fehérvár; Gruber, *Markos Péter*, ügyvéd Debreczen; Dr. Szikszai, *Marossán Albert*, gyógyszerész M.-Szigeth; Badzey, *Marossy Antal*, szigorló orvos Pest; Czákó, *Marsch Antal*, tanító Pest; Berecz, *Massza Károly*, plébános Polomka; Somoskeőy, *Matkovics Adolf*, r.-kath. lelkész Tényő; Kovács B., *Matos Victor*, bortermelő Nagyvárad; Dapsy, *Medgyesi Odön*, minist. hivatalnok Buda; Hewrewk, *Médvgy János*, réaltanár Pest; Kondor, *Mellitzer Károly*, káplán Somorja; Réseley, *Mendlik Ferencz*, tanár Ungvár; Kriesch, *Méray Ferencz*,

bányász, számtanácsos Buda; Kriesch, *Messer Márton*, tanító Pécska; Kaincz, *Mészáros Amade*, tanár Sz.-Fehérvár; Supka, *Mihálik László*, igazgató tanár Szakolca; Szily, *Mihálik Pál*, uradalmi főügyész Nagy-Röcze; Somoskeőy, *Mikosevics József*, kevermesi esperes Lökösházán; Kaincz, *Mikovics László*, tanár Szakolca; Berecz és Chmelányi, *Mocsári Béla*, magánzó Ungvár; Kriesch, *Mojssisovics Vilmos*, mérnök Gyula; Szily, *Dr. Molnár Antal*, járási orvos Nyirbátor; Kátai, *Moós János*, tanár Nyitra; Berecz és Chmelányi, *Monszpart Károly*, tisztartó P.-Sz.-Iván; Kátai, *Monszpart László*, kereskedő Szolnok; Kátai, *Müller József*, tanár-jelölt Buda; Heller, *Müller Kálmán*, szigorló orvos Pest; Entz, *Mülner Pál*, tanár S.-A.-Ujhely; Berecz, *Nagy Miklós*, tiszaszabályozási igazgató Tokaj; Heyduk, *Nákovics György*, mérnök Pest; Török A. és Balogh K., *Dr. Navratil Imre*, orvos Pest; Balogh és Kátai, *Németh Kelemen*, tanár Jászberény; Szily, *Nicora Dávid*, szolgabíró Elek; Kaincz, *Niertit Ferencz*, gyógyszerész Tata; Szily, *Novák Antal*, igazgató tanár Szathmar; Dr. Lúcz, *Novák Vilmos*, tanár-jelölt Buda; Kriesch, *Nyári Ferencz*, gazd. intézeti tanár Debreczen; Kátai, *Palkovics György*, geologus Pest; Wartha, *Pap János*, tanár Kolosvár; Zámbo, *Pap József*, tanár Jászberény; Szily, *Papoczy Antal*, ügyvéd Szinyér-Váralja; Héyduk, *Parádi Kálmán*, tanár Szeged; Berecz, *Patzek Vilmos*, orvos és gyógyszerész Pászto; Szily, *Pázmán Dániel*, ref. lelkész Cs.-Radvány; Vida, *Péntek Mihály*, ref. lelkész Tany; Vida, *Dr. Perleberg József*, orvos Tany; Vida, *Perleberg Vilmos*, szántiszt. Budavár; Péterffi, *Jagócsi Péterffi József*, Pest; Péterffi, *Petrovics Gyula*, tanárjelölt Buda; Szily, *Pfléger Mihály*, tanár Nagy-Szombat; Aschner, *Pillich Ferencz*, gyógyszerész Szombathely; Stadler, *Pintér Elek*, tanár Léva; Berecz és Salzbauer, *Plichta Lajos*, gyógyszerész Losoncz; Kátai, *Pretinszky Pál*, m. főmérnök Nemesbük; Szily, *Pukács Antal*, erdészjelölt Sztávna; Kriesch, *Puszky Ferencz*, ügyvéd Szikszó; Mihályffy, *Radlinszky István*, plébános Alsó-Lipnicza; Weszelovszky, *Radvánszky Andor*, megyei esküdt Radván; Somoskeőy, *Réczei Imre*, magányzó Pest; Encz, *Rédey István*, birtokos Gyöngyös; Szily, *Rezutsék Mátyás*, Gyöngyös; Szily, *Dr. Ringenbach József*, urad. orvos N.-Czerna; Stross, *Rosenthal Hugó*, segédorvos Pest; Berecz, *Dr. Róth Albert*, megyei főorvos Arad; Háromi, *Dr. Róth József*, kórodai segéd Pest; Bernolák, *Rotter János*, igazgató tanár Arad; Vass, *Ruff Gyula*, tanár Léva; Békefy, *Dr. Saáros László*, orvos Debreczen; Kmetz, *Salamon Miklós*, megyei esküdt Tass; Váikai, *Sárkány Miklós*, apát Bakonybél; Kovács B., *Schäffer Adolf*, gyógyszerész Arad; Kaincz, *Schaffer Endre*, járasorvos Felső-Eőr; Stadler, *Dr. Schönbberger Soma*, orvos Eger; Kátai, *Schuch József*, tanár-jelölt Buda; Kriesch, *Schurina*

Eleje a belső két oldalon.

István, tanár Rozsnyó; *Weszelovszky Schuttag János*, gyógyszerész Eger; *Kátai Simay István*, tanár Gyula; *Kátai Simon Elek*, h. ügyvéd Kolosvár; *Borszéky Skulthéthy Náthán*, erdőmester Ungvár; *Kriesch Királyfi Spányi János*, hivatalnok Szolnok; *Kátai Sperlágh József*, gyógyszerész Aszód; *Szily Stanczel Károly*, tanár Szeged; *Berecz Stépán Géza*, szőlőbirtokos Tolcsva; *Emericzy Dr. Szabadfy János*, megyei főorvos Szombathely; *Stadler Szabadhegyi Mihály*, közbirtokos Gyöngyös-Tarján; *Szily Szabady Gyula*, tanár Veszprém; *Berecz Szabó Gábor*, főiskolai segéd-könyvtárnok Debreczen; *Szily Szabó Ignác*, csendbiztos Gyöngyös-Tarján; *Szily Szabó Károly*, tanár-jelölt Pest; *Arányi B. Dr. Szabó Mihály*, orvos Ujszász; *Kátai Dr. Szarvasi Maximilian*, orvos Bécs; *Kátai Szekeves Antal*, czimz. kanonok Pohorella; *Somoskeőy Szekeves Mihály*, ref. lelkész Csicsó; *Vida Szemák István*, reáltanár Kassa; *Myskovszky Szempetery Gábor*, közbirtokos N.-Falu; *Székely Szenczy Victor*, tanár Sz.-Fehérvár; *Gruber Szentmihályi Lajos*, mérnök Gyula; *Szily Szily Dezső*, jószágbérlő Hosztódon; *Szily Szögleti Sándor*, tanító Nyitra; *Berecz és Chmelányi Dr. Szontágh Miklós*, uóvényszövetbuvár Pest; *Török A. Dr. Inceseli Szóts Emil*, orvos Kolosvár; *Hincz Szováthy Lajos*, tanár M.-Szigeth; *Csontó, Sztancsek Géza*, földbirtokos Szinyér-Váralja; *Heyduk Sztancsek János*, ügyvéd Nagy-Bánya; *Heyduk Dr. Szulkovszky József*, járásorvos Szerencs; *Székely Takách László*, urad. felügyelő Som; *Szily Tamásy Andor*,

gyógyszerész Técső; *Badzey Telbisz György*, kereskedő Zombolya; *Stross Telendy Antal*, gyógyszerész Ungvár; *Kriesch Terray István*, vasgyári tiszt Nagy-Rőcze; *Fábry Thalherr Károly*, fővadász Nadap; *Tauscher Gy. Tirscher József*, bányász. hivatalnok Kör-möcz; *Myskovszky Torjai György*, gyógyszerész Eger; *Kátai Tóth Antal*, tanár Szeged; *Berecz Tóth Ignác*, néptanító Rakamaz; *Székely Tóth Mátyás*, ügyvéd Szolnok; *Kátai Turcsányi Ödön*, főszolgabíró Sz.-András; *Fábry Ulár Pál*, tanár Kolozsvár; *Salzbauer Való József*, tanár Szeged; *Berecz Való Mihály*, tanár Szeged; *Berecz Vánky József*, tanár-jelölt Buda; *Kriesch Várady Antal*, földbirtokos Bereczel; *Heyduk Várallyai Márton*, tanár Sz.-Fehérvár; *Gruber Váray János*, káplán Léva; *Békéfy Varga Emil*, tanár Gyöngyös; *Berecz Vargha Samu*, benczés Pannonhalma; *Szily Vas Pál*, főkertész Debreczen; *Kmety Verner Ferencz*, mérnök Szalonta; *Szily Veszter Miksa*, vasgyári tiszt Káposztafalva; *Emericzy Veszter Ottó*, kerületi jegyző Igló; *Emericzy Vincze Viktorin*, igazgató tanár Pápa; *Kovács B. Viktorinszky Béla*, tanár Szatmár; *Dr. Lúcz Vuchetich Sándor*, földbirtokos Csenye; *Stross Wiedermann Károly*, igazgató tanár Pozsony; *Corzán Zách József*, minist. számtiszt Buda; *Péterfy Zalka Sándor*, urad. számvevő Sz.-Márton; *Kovács B. Zékány Lajos*, tanár Buda; *Dékány Zimmermann Kajetán*, hivatalnok Kör-möcz; *Myskovszky Zsilinszky Mihály*, tanár Szarvas; *Szily*.

Összesen 300-an.

A „Természettudományi Közlöny“

megjelenik minden hónap elsején, — kivéve az augusztus, szeptember, octoberi szünnapokat — 3 nagynyolczad ívnyi tartalommal; mihelyt azonban az előfizetők száma lehetővé teszi, a havi füzetek hetenként vagy legalább tíz naponként megjelenő egyíves lapokká alakulnak át. E folyóiratot a társulat tagjai ingyen kapják; nemtagok részére a 27 ívből álló egész évfolyam előfizetési ára 5 frt. Egyébiránt tagja lehet a társulatnak minden feddhetlen jellemű állampolgár, ki a természettudományok iránt érdeklél viseltetik, azon megjegyzéssel, hogy a Budapesten lakó tag évdíja 5 frt., a vidékié pedig 3 frt., s hogy az oklevélért minden tag egyszer mindenkorra 2 frtot tartozik fizetni.

Kéziratok, tagsági nyilatkozatok, előfizetések, reclamatiók a szerkesztőtitkárhoz (Buda, műegyetem) intézendők.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.